

УДК 376-057.875-056.24

DOI 10.31654/2663-4902-2024-PP-2-53-63

Качалова Т. В.

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя
kachalova.tv@ndu.edu.ua
orcid.org/0000-0002-3010-3874

Новгородський Р. Г.

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя
novhorodskiyi.rh@ndu.edu.ua
orcid.org/0000-0001-6021-3065

Останіна Н. С.

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя
ostanina.ns@ndu.edu.ua
orcid.org/0000-0002-8247-620X

**ІНКЛЮЗИВНІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ТЬЮТОРСЬКОГО СУПРОВОДУ
СТУДЕНТІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ**

Стаття присвячена актуальній проблемі організації тьюторського супроводу здобувачів вищої освіти з особливими освітніми потребами, зокрема молоді з інвалідністю. У науковій статті було констатовано актуальність обраної проблематики досліджень. Подано аналіз труднощів та переваг тьюторства на сьогодні у сфері інклюзивної освіти. З'ясовано, що проблематика тьюторингу на даний час не розглядається з позицій соціальної роботи в умовах закладу вищої освіти і науково-обґрунтованих понять наразі є малодослідженим. Проаналізовано зміст проблем, що виникають у студентів з особливими потребами під час навчання. Було виділено основні принципи організації і реалізації тьюторського супроводу здобувачів вищої освіти з особливими потребами; функції, які визначаються в залежності від форми індивідуальної підтримки тьюторантів (соціального спрямування, консультаційна, координаційна, консультування щодо користування технічними засобами навчання, орієнтуюча, соціальна).

Авторами було запропоновано розгляд означеної дефініцію спираючись на соціально-педагогічні та інклюзивні аспекти тьюторингу як способу організації освітнього процесу в закладі вищої освіти.

Автори, спираючись на інклюзивні підхід, визначили сутність і особливості тьюторського супроводу здобувачів вищої освіти з інвалідністю.

Значну увагу приділено питанням організації студентського тьюторського супроводу: визначено його актуальність, особливості та функціональні можливості.

Також в статті подано аналіз різновидів тьюторства у закладах вищої освіти.

Ключові слова: студент з особливими освітніми потребами, здобувач вищої освіти з інвалідністю, інклюзивний підхід, тьюторинг, тьюторський супровід, заклад вищої освіти.

Постановка проблеми. Наше суспільство зобов'язане надати рівні можливості кожній особистості, незалежно від її потреб та інших обставин, повністю реалізувати

свій потенціал, приносити користь суспільству і стати повноцінним його членом. Наразі в Україні спостерігається тенденція активного включення в соціальне життя осіб з інвалідністю. Цьому сприяє законодавче закріплення права на освіту осіб з особливими освітніми потребами і надає їм можливість отримувати освіту в усіх навчальних закладах усіх рівнів. Інклюзивна форма освіти дозволяє студентам з інвалідністю навчатися у ЗВО, поряд з іншими нормотиповими студентами та створює оптимальні умови для їх навчання.

Сьогодні не можна говорити про розвиток сучасної освіти без процесів реалізації інклюзії. Саме створення інклюзивного освітнього середовища є важливою умовою включення молоді з особливими освітніми потребами в освітній процес закладу вищої освіти. Це забезпечить активну адаптацію студентів до вимог системи вищої освіти та адаптацію системи до потреб таких осіб.

Актуальність проблеми інклюзивної освіти у ЗВО обумовлена, перш за все тим, що в Україні навчається близько 4% студентів з особливими освітніми потребами і проблема навчання та професійної реабілітації таких студентів потребує нових теоретичних і методологічних підходів та новітніх навчальних технологій [9].

В останні роки унаслідок російської військової агресії в соціальній структурі населення України спостерігається зростання кількості молоді з інвалідністю й недостатнім рівнем включення їх в освітнє та соціальне середовища. Створюючи можливості для соціального суспільного і особистісного розвитку молоді людини з інвалідністю держава не лише рухається шляхом демократизації, але й готує кваліфіковані кадри для власного майбутнього. Однак, вступаючи до закладу вищої освіти молодь з особливими освітніми потребами стикається з цілою низкою проблем, вирішувати які необхідно в плідній співпраці всіх структурних підрозділів вишу.

Право кожної молоді людини з особливими освітніми потребами, зокрема з осіб з інвалідністю, на отримання освіти закріплено низкою міжнародних та державних законодавчих документів. Однак, на нашу думку, створення та функціонування системи вищої освіти в Україні наразі стане оптимальним лише за умови розвитку інклюзивного освітнього середовища зі студентською молоддю з особливими освітніми потребами у закладі вищої освіти. Таким чином, актуальність впровадження тьюторського супроводу в студентському середовищі зумовлюється необхідністю вирішення проблем означених категорій студентів.

Аналіз останніх публікацій і досліджень. Аналіз сучасних досліджень засвідчує неухильне зростання наукового інтересу до створення інклюзивного освітнього середовища у закладах вищої освіти, що потенційно гармонізує розвиток фізичних і духовних сил, здібностей, обдарувань особистості, оптимізує реалізацію потенціалу в умовах гуманізації суспільства, формування внутрішньої інтелектуально-моральної свободи особистості, орієнтує на соціально значущі духовні цінності.

Сутність теоретичних понять інклюзивної освіти достатньо повно викладена у працях Д. Гарнера, А. Дайсона, М. Кінг-Сірса, Д. П. Мітлера, М. Уїлла, Т. Лормана, Д. Харві та ін.

Вивченням окресленої проблеми у науковому просторі чимало приділяють увагу такі вчені, як: В. Ардзінба, Т. Бут, С. Колосов, А. Колупаєва, І. Ломакова, М. Сварнік, В. Ткачук, О. Таранченко, І. Білозерська, Л. Будяк та ін. А в працях В. Бондаря, І. Іванової, І. Калініченко, А. Колупаєвої, К. Кольченко, Г. Нікуліної, Л. Сердюк, П. Таланчука, А. Шевцова обґрунтовано концептуальні основи впровадження інклюзивної освіти в систему вищої освіти України.

Дослідженням проблем тьюторингу, як технології індивідуалізованого навчання та професійної підготовки тьюторів у закладі вищої освіти займаються дослідники А. Бойко, [3], Ю. Силенко [14], Н. Дем'яненко [4], Т. Литвиненко [6] та інші сучасні науковці.

Однак, незважаючи на високу потребу в інклюзивній освіті осіб з особливими освітніми потребами у ЗВО, її реалізація відбувається з великими труднощами і на

даний момент знаходиться на етапі дискусій. На сьогодні не сформовано комплекс нормативно-правових та методичних документів, науково-обґрунтованих розробок і рекомендацій, які регулюють і забезпечують організацію навчального процесу студентів з особливими освітніми потребами у закладах вищої освіти України; не вивчено проблеми і труднощі соціальної адаптації до вузівського середовища.

Проблема тьюторингу для вітчизняної науки є досить новою (на відміну від зарубіжної педагогіки), і хоча в цьому напрямі ведуться активні наукові розвідки, вона ще не знайшла достатнього висвітлення в сучасних дослідженнях. Аналіз досліджуваної проблеми дає підстави стверджувати, що в теорії відсутній ґрунтовний системний аналіз тьюторингу як педагогічного явища. Тому недостатня розробленість проблеми у вітчизняній теорії й практиці зумовила визначити сутність тьюторингу як педагогічної категорії та особливості його функціонування в умовах закладу вищої освіти.

У процесі аналізу ми з'ясували, що проблематика тьюторингу на даний час не розглядається з позицій соціальної роботи в умовах закладу вищої освіти і науково обґрунтованих понять наразі не існує. У зв'язку з цим дефініцію визначеного поняття будемо розглядати, спираючись на соціально-педагогічні аспекти тьюторства як способу організації освітнього процесу в закладі вищої освіти.

Таким чином, аналіз стану досліджуваної проблеми в педагогічній теорії і практиці показав, що незважаючи на наявні роботи, що розкривають теоретичні та практичні аспекти тьюторського супроводу студентів з інвалідністю в умовах закладу вищої освіти вивчені недостатньо.

Мета статті полягає в актуалізації інклюзивних підходів організації тьюторського супроводу здобувачів вищої освіти з інвалідністю та визначенні його сутності і особливостей.

Виклад основного матеріалу. Поняття «тьюторинг», «тьюторство», «тьюторський супровід» не нові для сучасної вищої освіти. Тьюторство як оригінальна філософія освіти і провідний спосіб організації освітньої системи бере початок у середньовічних європейських університетах XII – XIV століть. Як особлива педагогічна позиція, а потім і посада, воно почало формуватись у найвідоміших найдавніших університетах-містах Великобританії: спочатку в Оксфорді, трохи пізніше в Кембріджі.

З позиційної точки зору, тьютор – це той, хто організовує умови для конструювання і реалізації індивідуальної освітньої траєкторії особи, яка навчається.

Сьогодні слово «тьютор» є трендовим, але мало хто знає, хто це такий. Відповідь досить проста і сформульована, як в сучасних навчальних програмах більшості європейських країн, так і в освітніх концепціях України. Якщо коротко, то можна сказати, що кожна людина – це унікальна особистість, цінність сама по собі, яка має право на розкриття свого потенціалу і індивідуальну підтримку на цьому шляху. І тьютор саме та особа, яка допомагає в цьому. Тьютор не передає інформацію, не переказує або пояснює навчальний матеріал, а мотивує, надихає на отримання знань, досвіду і розвитку, заохочує до досягнення певних цілей ставить виклики.

Наразі, як засвідчує практика, близько 80 % занять в Оксфордському і Кембріджському університетах проводяться тьюторами, які працюють з одним або двома студентами. Це обумовлено основною метою британської освіти – розвиток вміння самостійно мислити і діяти. А тьютор – той, хто допомагає студентові реалізувати свій потенціал, ставить перед ним виклики, мотивує до рефлексії над власним розвитком і підтримує своїм досвідом. Цей процес тривалий і регулярний. Тому мета тьютора – підготувати студента до того, щоб він впорався з будь-якими труднощами і завданнями, навіть коли тьютора не буде поруч. Це вмиле поєднання лідерства, авторитету і підтримки самостійності підопічного.

Чому саме сьогодні тьюторинг набув такого великого значення у сфері вищої освіти в Україні? Перш за все, тому що система вищої освіти на даний час реформується з позицій забезпечення рівних можливостей в здобутті вищої освіти всім категоріям: особам з інвалідністю; особам, які відбувають покарання за скоєні

злочини і тим, які звільняються з місць позбавлення волі; вимушеним переселенцям; студентам-іноземцям та ін. Саме ці категорії студентів, на наш погляд, є найбільш вразливими з точки зору соціальної адаптації до умов навчання у вищій школі. Актуальність впровадження тьюторського супроводу в студентському середовищі зумовлюється необхідністю вирішення проблем адаптації означених категорій студентів.

Як показує практика, особливої уваги потребує створення умов інклюзивного навчання студентів з інвалідністю, адже здобуття вищої освіти – важливий фактор соціалізації та інтеграції такої категорії. Сьогодні саме якісна освіта виступає передумовою успішної самореалізації людини в суспільстві. У сучасних умовах організаційно-методичні засади освітнього процесу у закладах вищої освіти України орієнтовані на загально статистичного студента, без урахування особливостей психофізичного розвитку студентів з інвалідністю.

У процесі теоретичного аналізу означеної проблеми ми можемо стверджувати, що невідповідність форм і методів педагогічного впливу на студентів з особливими освітніми потребами може створювати передумови для формування в них негативного ставлення до навчання та девіантної поведінки. Тому інтеграція студентів з інвалідністю в освітнє середовище закладу вищої освіти повинно передбачати взаємну адаптацію, з одного боку, студентів, які приходять до університету зі спеціалізованих навчальних закладів чи сімейного кола до нових умов навчання в інтегрованому освітньому середовищі, а також самого ЗВО до потреб студентів з інвалідністю [11].

Все це актуалізує необхідність розгляду упровадження в систему інклюзивної освіти у ЗВО тьюторського супроводу студентів з особливими освітніми потребами.

На сьогодні тьюторський супровід освітнього процесу стає органічною частиною системи професійної підготовки майбутнього фахівця. В силу різноманітності освітніх потреб студентів в одних організаціях активно розвивається напрям тьюторського супроводу дистанційного навчання, в інших – супровід студентів з обмеженими можливостями здоров'я, по-третє – супровід позанавчальної діяльності студентів і створення майданчиків для задоволення освітніх потреб студентів та ін. Кожен з напрямів має свої особливості, але об'єднує їх загальне розуміння ідеї і цілей тьюторства, позиції тьютора, що забезпечує супровід індивідуальних освітніх траєкторій студентів.

Аналіз наукових джерел з проблем організації тьюторингу у закладах вищої освіти дозволив нам визначити види тьюторства, які ми класифікуємо за спрямованістю супроводу, способу взаємодії учасників освітнього процесу і роду діяльності залучених:

- онлайн-тьюторство,
- стратегічне тьюторство,
- тактичне тьюторство,
- студентське тьюторство,
- групове тьюторство,
- індивідуальне тьюторство,
- тьюторинг проблемних ситуацій.

Ми вважаємо, що найбільш перспективними видами тьюторингу в аспекті соціально-педагогічної і соціальної роботи у закладі вищої освіти, на наш погляд, є студентське тьюторство та тьюторинг проблемних ситуацій, запорукою ефективності якого виступає взаємодія однолітків-студентів в освітньому процесі.

Таким чином, тьюторинг ми визначаємо як форму соціально-педагогічної підтримки і супроводу студентів вразливих категорій в освітньому процесі закладу вищої освіти шляхом взаємодії у студентському середовищі з метою навчання їх використовувати ресурси для побудови освітньої програми.

Маємо засвідчити, що наразі в системі вищої освіти особлива увага фокусується на створенні умов інклюзивного навчання студентів з особливими освітніми потребами, адже здобуття вищої освіти – важливий фактор соціалізації та інтеграції такої категорії молоді.

Проблеми, що виникають у процесі професійного навчання студента з особливими освітніми потребами, можна умовно розділити на дві групи:

- проблеми, які пов'язані зі змістом і ефективністю діяльності студента з особливими освітніми потребами;
- труднощі, які пов'язані з особистісними особливостями студента, що відбиваються на результатах його навчання.

Саме ці два аспекти складають, на наш погляд, соціально-психолого-педагогічну специфіку професійної освіти студентів з особливими освітніми потребами та роботи з ними у закладі вищої освіти [2].

В особистісному аспекті проблематики професійного навчання студентів з особливими освітніми потребами виділяють такі характеристики особистості як: труднощі у встановленні контакту міжособистісного спілкування з однокурсниками, викладачами, ознаки пасивної і нерідко езопової позиції; низький рівень самостійності; незрілість сенс-мотиваційної сфери; залежність від близьких; завищене значення зовнішніх показників загальної успішності на шкоду якості орієнтування в майбутній професійній сфері [10].

На наш погляд, перераховані характеристики, по-перше, знижують якість і ефективність навчальної діяльності студента з особливими освітніми потребами, не дозволяють в повній мірі включитися в навчальний простір майбутньої професійної діяльності; по-друге, ускладнюють входження молодшої людини в студентський колектив, встановлення повноцінних професійних і міжособистісних відносин [8]. У комплексі ці умови утворюють некомфортну в психологічному плані ситуацію професійного та особистісного розвитку студента з особливими освітніми потребами (зокрема, студента з інвалідністю), що позначається на успішності його навчання і фізичному стані.

Визначимо сутність і особливості тьюторського супроводу студентів з особливими освітніми потребами. На нашу думку, тьюторство в сучасній ситуації розвитку вищої освіти є особливого роду відповіддю на «виклики» суспільства, задовольняє потребу людини в розширенні освітнього простору, в самовизначенні, самоактуалізації, можливості здійснити вибір свого життєвого шляху.

В основі тьюторської діяльності лежить рух від інтересів студентів, і основне завдання тьютора зводиться до навчання студента розуміти себе і самостійно вирішувати проблемні ситуації. Тому тьюторський супровід – це діяльність тьютора, спрямована на створення і забезпечення умов ініціативного освітнього руху і / або професійного розвитку, згідно з індивідуальним запитом тьюторанта (супроводжуваного) [14].

Аналіз теорії і практики тьюторського супроводу здобувачів з особливими освітніми потребами дає нам підстави визначити основні принципи його організації і реалізації:

1. Відкрите варіативне освітнє середовище. Умовою для реалізації тьюторингу є створення відкритого варіативного освітнього середовища. Саме в цих умовах студент з ООП, який вміло направляє тьютором, може робити вибір, обговорювати можливі ризики і перспективи, аналізувати результати того чи іншого вибору, таким чином, поступово вибудовуючи свою особисту траєкторію розвитку.

2. Індивідуалізація – основа тьюторингу. Найголовніше в тьюторському, як і в інклюзивному, підході – принцип індивідуалізації. Коли студент стає активним суб'єктом, а не об'єктом освітнього процесу: бере участь у виборі свого персонального освітнього або життєвого шляху, ставить перед собою цілі і завдання, оцінює перспективи, і приймає відповідальність за свій вибір.

3. Тьюторський супровід – довготривалий, систематичний, а не епізодичний, процес. Тьюторинг спрямований на всебічний розвиток тьюторанта. Кожна людина має потенціал, який не завжди ми бачимо, але який може розкритися лише за певних умов.

4. Адекватне оцінювання можливостей. Результати досліджень переконливо доводять, що розвиток полягає не тільки в тому, щоб зрозуміти свої здібності, але й у тому, щоб оцінити невикористані можливості. Процес розвитку, який відбувається в межах тьюторського супроводу, тьюторингу, базується на розкритті та ефективному використанні цих можливостей, а також на розумінні своїх слабких та сильних сторін.

5. Досягнення мети. Основою тьюторингу є не лише досягнення мети, поставленої перед студентом, але й визначення способів її досягнення. Здобувач повинен усвідомлено приймати на себе відповідальність за всі можливі наслідки свого вільного вибору. Завдання ж тьютора полягає у спрямуванні і мотивації тьюторанта на досягнення мети.

6. Рефлексія. Саме рефлексія визначається як один із основних інструментів тьюторського супроводу. Рефлексія допомагає аналізувати свої дії, стимулює процес самоаналізу та самоусвідомлення і є найважливішим чинником самовдосконалення. А роль тьютора – мотивувати тьюторанта до рефлексії.

7. Позитивні взаємовідносини між тьютором та тьюторантом. Взаємоповага, довіра, автономія студента з одного боку, авторитет, довіра та віра тьютора в нього – з іншого. І, безумовно, добровільність цих відносин, які не є метою самі по собі, проте, є обов'язковою умовою. Без взаємин робота тьютора неможлива.

8. Співпраця. Відносини тьютора і тьюторанта сміливо можна назвати співпрацею, оскільки зростає педагогічний досвід, відбувається обмін інформацією, відпрацьовуються нові методики і компетентністю. Звичайно, тьюторинг не вирішує всі проблеми української освіти, але це – технологія, в якій саме студент знаходиться в центрі освітнього процесу.

Таким чином, поняття «тьюторський супровід» ми визначаємо як рух тьютора разом з особистістю, яка змінюється, розробляє та реалізує свою персональну індивідуальну освітню програму, а також реалізує здійснення своєчасної навігації можливих шляхів, надання допомоги та підтримки у разі необхідності [7].

Виходячи з цього ми можемо виділити функції тьюторів, які визначаються в залежності від форми індивідуальної підтримки тьюторантів:

- функція соціального спрямування (орієнтація в інформаційному та архітектурному просторі закладу вищої освіти; підготовка до екзаменаційних та залікових сесій; спілкування з викладачами та одногрупниками; вирішення питань з адміністрацією);
- функція консультаційна (консультативна допомога різних видів у супроводі студента з особливими освітніми потребами від вступу і до закінчення навчання);
- функція координаційна (ознайомлення студентів-першокурсників зі структурою університету, організацією навчального процесу, системою супроводу навчання та соціальної підтримки студентам з інвалідністю; здійснення оперативного зв'язку між студентами та всіма службами університету; допомога у вирішенні проблем студентів з інвалідністю упродовж усього періоду навчання);
- функція консультативна з надання консультацій з користування технічними засобами навчання (допомога студентам з інвалідністю навчитись працювати з комп'ютерною та офісною технікою, програмним забезпеченням; надання студентові з інвалідністю з трансформування навчального матеріалу в альтернативну адаптовану до його потреб форму).

Ми вважаємо, що тьюторський супровід є багатограним і буде помилковим відносити його суто до педагогічного чи соціального. Адже, тьюторський супровід в освітньому процесі включає в себе навчальний, розвивальний та виховний компоненти.

Дослідження проблеми тьюторського супроводу дає можливість визначити його основну особливість, яка на наш погляд полягає в організації освітнього руху зі студентами, що будується на постійному рефлексивному співвіднесенні його досягнень з його особистими інтересами і прагненнями. Під педагогічним тьюторським

супроводом можна мати на увазі такий навчально-виховний зв'язок, в ході якого студент робить дію, а педагог формує умови для його результативного виконання. У ситуації тьюторського супроводу тьюторант (студент) самостійно розробляє прийнятні для себе способи навчання, виконання роботи, які потім обговорює з тьютором. Завдання тьюторського супроводу – зробити очевидною для студента необхідність і доступність дуже різних джерел і ресурсів освіти, засобів досягнення його мети.

На підставі результатів дослідження науковців ми переконуємось, що тьюторський супровід передбачає не лише надання педагогічної підтримки студентам при самостійному дослідженні і реалізації будь-яким з них індивідуальної освітньої програми [5], а й саме тьюторство як елемент соціального супроводу в закладі вищої освіти, який спрямований на допомогу, підтримку, наставництво в подоланні труднощів адаптації до системи вищої освіти, в побудові індивідуального навчального плану, на розвиток самостійності, сприяння в усуненні бар'єрів та стереотипів по відношенню студентів з інвалідністю.

У ході проведеного нами дослідження в Ніжинському державному університеті імені Миколи Гоголя ми з'ясували, що категорія студентів з інвалідністю є найбільш вразливою з точки зору соціальної адаптації до умов навчання у вищій школі, а студентське тьюторство є найбільш ефективною формою соціально-педагогічного супроводу.

При розробці та упровадженні студентського тьюторингу ми орієнтувались на те положення, що студентське тьюторство – це комплекс заходів по взаємодії з особливими категоріями студентів з метою підвищення якості освітнього процесу, активізації самовиховання і самовдосконалення студентів, розвитку студентської відповідальності та ініціативи.

Ми також визначили функції тьюторів-студентів:

1. Орієнтуюча функція, пов'язана з включенням студентів в систему традицій ВНЗ, орієнтуванням в просторі ЗВО, адаптацією до освітнього процесу, введенням в науково-дослідну, фізкультурно-оздоровчу та творчу діяльність.

2. Соціальна функція, пов'язана з наданням допомоги в розбудові соціальних відносин в групі в процесі спільного навчання і роботи.

В ході роботи студент-тьютор повинен буде керуватися наступними основними принципами: індивідуалізації, гнучкості, безперервності, відкритості, діалогізації.

В організаційній моделі студентського тьюторингу ми визначаємо індивідуальні і групові форми роботи. Зокрема, це індивідуальна тьюторська консультація (обговорення тьютора і того, хто навчається, значущих питань, пов'язаних з особистим розвитком і освітою) та групова тьюторська консультація, яка передбачає тьюторський супровід індивідуальних освітніх траєкторій студентів зі схожими інтересами; в процесі проведення якої студент-тьютор одночасно здійснює декілька видів роботи: мотиваційну, комунікативну і рефлексивну.

Висновки з дослідження та перспективи подальших розвідок. У результаті дослідження проблеми тьюторського супроводу студентів з особливими освітніми потребами (з інвалідністю) можемо стверджувати, що запорукою ефективності студентського тьюторингу є взаємодія однолітків в освітньому процесі. Студент-тьютор набагато ближче до того, хто навчається за віком, а, отже, підвищиться якість освітніх результатів і рівень індивідуальної соціальної активності студентів з особливими освітніми потребами.

Результати аналізу науково-педагогічної літератури свідчать про актуальність проблеми розвитку тьюторства, що підтверджують напрацювання зарубіжних і вітчизняних дослідників, які студіюють його теорію і практику: теорії, концепції, підходи, принципи, покладені в основу тьюторства; теоретичні положення підготовки тьюторів до роботи зі студентською молоддю.

На підставі результатів теоретичного аналізу ми визначаємо, що тьютор – це студент, який на волонтерських засадах або за визначену університетом винагороду

надає допомогу іншому студенту або групі студентів з метою академічної, соціокультурної адаптації, а також у процесі освоєння певної навчальної дисципліни з метою поглиблення знань, формування вмінь і навичок та підвищення рівня академічної успішності, а відтак і якості освітніх послуг, що їх надає заклад вищої освіти.

Аналізуючи складові підтримки, які необхідні для студента з особливими потребами (з інвалідністю) в умовах освітнього середовища ми спробували виділити наступні аспекти:

1. Розвиток трудових і соціальних навичок, необхідних для ефективного виконання різних видів навчальних завдань відповідно до стандартів та вимог установи.

2. Підтримка та допомога усвідомленню студентом з особливими потребами (з інвалідністю) основних вимог щодо змісту навчання, а також визначення параметрів якості та продуктивності (кількісних та якісних показників).

3. Допомога в інтерпретації інструкцій щодо навчання та проживання, а також підтримка в опануванні культури організації власного життя.

4. Надання допомоги в комунікаціях з педагогами, адміністрацією та співробітниками установи, включаючи створення каналів та способів спілкування, які враховують особливості студента (порушення зору, слуху, мовлення і т.д.).

5. Допомога студентам з особливими потребами у комунікації під час знайомства, налагодження відносин у навчальному процесі та опануванні правил спілкування з одногрупниками та іншими студентами закладу. Тому можемо констатувати, що процес інтеграції здобувачів вищої освіти з особливими потребами (з інвалідністю) в університетське життя є складним багатоплановим та багаторівневим процесом, результативність якого обумовлюється рядом внутрішніх та зовнішніх чинників.

Подальші дослідження тьюторського супроводу студентів з особливими освітніми потребами (з інвалідністю) вбачаємо в наступному:

- розробити зміст тренінгу професійної ідентичності тьюторів;
- зробити добірку практичного інструментарію роботи тьютора (діагностичний, розвивальний);
- емпірично дослідити ефективність запропонованих програм упровадження тьюторського супроводу.

Література

1. Бундак О. А., Попов А. А., Туз Ю. О. Тьюторії тьюторінг в сучасній освіті і Україні. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. Серія «Право». 2021. Випуск 64. С. 13–15.
2. Вічалковська Н. К. Тьюторінг: психологічний супровід в соціальних інституціях: програма вибіркової навчальної дисципліни підготовки освітнього ступеня бакалавра спеціальності 053 Психологія освітньо-професійної програми «Психологія». Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки. Луцьк, 2019. 11 с.
3. Дем'яненко Н. М. Тьюторство як професія та інструмент індивідуального супроводу в освіті. *Історико-педагогічні студії: наук. часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Київ, 2018. С. 5–11.
4. Дем'яненко Н. М., Бойко А. М. Тьюторство як модель партнерських відносин викладач-студент. *Педагогіка та психологія. Науковий вісник Мукачівського державного університету*. 2018. Вип. 1 (7). С. 18–22.
5. Іваницька О. С. Розвиток тьюторства у закладах вищої освіти Німеччини: дис... канд. пед. наук (доктора філософії): 13.00.01. Національний університет «Львівська політехніка». Львів, 2019. 270 с. URL: <https://lpnu.ua/sites/default/files/2020/dissertation/1820/dysertaciyaivanuckoyioksanystepanivny.pdf> (дата звернення 13.01.2024 р.)
6. Литвиненко Т. А. Індивідуалізація в освітньому процесі: шляхи тьюторської допомоги в приватних навчальних закладах. *Гуманітарний вісник ЗДІА*. 2012. (50). С. 165–172.
7. Методичні вказівки до вивчення навчальної дисципліни «Тьюторський супровід освітньої діяльності» для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 011 – Освітні, педагогічні науки денної та заочної форми навчання / уклад.:

Н. С. Гарань, О. М. Сипченко. Слов'янськ: ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», 2020. 67 с.

8. Сабат Н. Соціально-педагогічний аспект інклюзивного навчання. *Соціальний педагог*. 2008. № 3. С. 42–46.

9. Статистичні дані. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/inklyuzivne-navchannya/statistichni-dani> (дата звернення 11.01.2023 р.).

10. Тодорцева Ю. В. Тьюторинг як процес соціального супроводу в період пандемії. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова* Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. URL: http://chasopys.ps.npu.kiev.ua/archive/79/part_2/33.pdf (дата звернення 13.01.2024 р.)

11. Чайковський М. Є., Добровіцька О. О. Соціально-педагогічна робота з молоддю з інвалідністю в інклюзивному освітньому просторі: навч.-метод. посіб. для студентів ВНЗ. Хмельн. ін-т соц. технологій, ВНЗ "Відкрит. міжнар. ун-т розвитку людини «Україна». Київ: ТАЛКОМ, 2018. 271 с.

12. Швець Т. Е. Аналіз понять «тьютор» і «тьюторство» у вітчизняному та зарубіжному освітньо-науковому просторі. *Академічні студії*. Серія «Педагогіка». Вип. 2. 2022. С. 56–65. URL: <http://academystudies.volyn.ua/index.php/pedagogy/article/view/337/321> (дата звернення 13.01.2024 р.)

13. Sylenko Yu. Tutoring – pedagogical innovation in professional and pedagogical training of teachers in higher education institutions. *Grail of Science*. № 24. 2023. P. 523–529. URL: <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.17.02.2023.100> (дата звернення: 24.12.2023 року).

14. Tutorial teaching. University of Oxford Institute for the Advancement of University Learning. URL: www.learning.ox.ac.uk/media/global/wwwadminoxacuk/localsites/oxfordlearninginstitute/documents/supportresources/lecturersteachingstaff/resources/resources/Tutorial_Teaching.pdf (дата звернення: 24.12.2023 року).

Reference

1. Bundak, O.A., Popov, A.A. & Tuz, Yu.O. (2021). T'iutorii t'iutorinh v suchasniy osviti i Ukraini [Tutorials, tutoring in modern education and Ukraine]. *Naukovyy visnyk Uzhhorods'koho Natsional'noho Universytetu – Scientific Bulletin of the Uzhhorod National University*. Issue 64. P. 13–15 [in Ukrainian].

2. Vichalkovs'ka, N.K. (2019). *T'iutorinh: psykholohichnyy suprovid v sotsial'nykh instytutsiakh: prohrama vybirkovoi navchal'noi dystsypliny pidhotovky osvith'oho stupenia bakalavra spetsial'nosti 053 Psykholohiia osvith'o-profesiynoi prohramy Psykholohiia* [Tutoring: psychological support in social institutions: the program of the selective educational discipline of preparation for the bachelor's degree in the specialty 053 Psychology of the educational and professional program Psychology] *Skhidnoevropeys'kyy natsional'nyy universytet imeni Lesi Ukrainky, kafedra pedahohichnoi ta vikovoi psykholohii*. Lutsk [in Ukrainian].

3. Dem'ianenko, N.M. (2018). T'iutorstvo iak profesiiia ta instrument indyvidual'noho suprovodu v osviti [Tutoring as a profession and a tool of individual support in education]. *Istoryko-pedahohichni studii – Historical and pedagogical studies*. Kyiv [in Ukrainian].

4. Dem'ianenko, N.M. & Boyko, A.M. (2018). T'iutorstvo iak model' partners'kykh vidnosyn vykladach-student. [Tutoring as a model of teacher-student partnership]. *Pedahohika ta psykholohiia – Pedagogy and psychology. Scientific Bulletin of Mukachevo State University*. Issue 1 (7). P. 18–22 [in Ukrainian].

5. Ivanyts'ka, O.S. (2019). Rozvytok t'iutorstva u zakladakh vyshchoi osvity Nimechchyny [Development of tutoring in institutions of higher education in Germany]. Candidate's thesis. URL: <https://lpnu.ua/sites/default/files/2020/dissertation/1820-dysertaciyaivanytskoyioksanystepanivny.pdf> (Last assessed: 13.01.2024) [in Ukrainian].

6. Lytvynenko, T.A. (2012). Indyvidualizatsiia v osvith'omu protsesi: shliakhy t'iutors'koi dopomohy v pryvatnykh navchal'nykh zakladakh [Individualization in the educational process: ways of tutoring assistance in private educational institutions]. *Humanitarnyy visnyk ZDIA – Humanitarian Bulletin of ZDIA*. No 50. P. 165–172 [in Ukrainian].

7. Haran, N.S. & Sypchenko, O.M. (Eds.) (2020). *Metodychni vkazivky do vyvchennia navchal'noi dystsypliny «T'iutors'kyy suprovid osvith'oi diial'nosti» dlia zdobuvachiv drugoho*

(mahisters'koho) rivnia vyshchoi osvity spetsial'nosti 011 – Osvitni, pedahohichni nauky dennoi ta zaochnoi formy navchannia. [Methodological instructions for studying the educational discipline "Tutor support of educational activities" for applicants of the second (master's) level of higher education, specialty 011 – Educational, pedagogical sciences of full-time and part-time study]. Sloviansk: DVNZ «Donbas'kyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet» [in Ukrainian].

8. Sabat, N. (2008). Sotsial'no-pedahohichnyy aspekt inkluzyvnoho navchannia [Socio-pedagogical aspect of inclusive education]. *Sotsial'nyy pedahoh – Social teacher*. No 3. P. 42–46 [in Ukrainian].

9. Statystychni dani [Statystychni dani]. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/inkluzivne-navchannya/statystychni-dani> (Last assessed: 11.01.2023) [in Ukrainian].

10. Todortseva, Yu.V. (2021). T'iutorynh yak protses sotsial'noho suprovodu v period pandemii [Tutoring as a process of social support during the pandemic]. *Naukovyy chasopys – Scientific journal*. URL: http://chasopys.ps.npu.kiev.ua/archive/79/part_2/33.pdf (Last assessed: 13.01.2024) [in Ukrainian].

11. Chaykovs'kyi, M.Ie. & Dobrovits'ka, O.O. (2018). Sotsial'no-pedahohichna robota z moloddu z invalidnistiu v inkluzyvnomu osvith'omu prostori [Social and pedagogical work with youth with disabilities in an inclusive educational space]. Kyiv: TALKOM [in Ukrainian].

12. Shvets, T.E. (2022). Analiz poniat' «t'iutor» i «t'iutorstvo» u vitchyznianomu ta zarubizhnomu osvith'o-naukovomu prostori [Analysis of the concepts of "tutor" and "tutoring" in the domestic and foreign educational and scientific space]. *Akademichni studii – Academic studies*. Vol. 2. P. 56–65. URL: <http://academstudies.volyn.ua/index.php/pedagogiy/article/view/337/321> (Last assessed: 13.01.2024 r.) [in Ukrainian].

13. Sylenko, Yu. (2023). Tutoring – pedagogical innovation in professional and pedagogical training of teachers in higher education institutions. *Grail of Science*. No 24. P. 523–529. URL: <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.17.02.2023.100> (Last assessed: 24.12.2023) [in English].

14. Tutorial teaching. University of Oxford Institute for the Advancement of University Learning. URL: www.learning.ox.ac.uk/media/global/wwwadminoxacuk/localsites/oxford-learninginstitute/documents/supportresources/lecturersteachingstaff/resources/resources/-Tutorial_Teaching.pdf (Last assessed: 24.12.2023) [in English].

Kachalova T.

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor
of the Department of Social Pedagogy and Social Work
Nizhyn Mykola Gogol State University
kachalova.tv@ndu.edu.ua
orcid.org/0000-0002-3010-3874

Novhorodskyi R.

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor
of the Department of Social Pedagogy and Social Work
Nizhyn Mykola Gogol State University
novhorodskyi.rh@ndu.edu.ua
orcid.org/0000-0001-6021-3065

Ostanina N.

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor
of the Department of Social Pedagogy and Social Work
Nizhyn Mykola Gogol State University
ostanina.ns@ndu.edu.ua
orcid.org/0000-0002-8247-620X

INCLUSIVE APPROACHES TO ORGANISING TUTORING SUPPORT FOR STUDENTS WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

The article is devoted to the topical issue of organizing tutoring support for higher education students with special educational needs, in particular young people with disabilities. The scientific article states the relevance of the chosen research topic. An analysis of the difficulties and advantages of tutoring in the field of inclusive education today is presented. It is found that the problem of tutoring is not currently considered from the standpoint of social work in higher education institutions and scientifically sound concepts are currently under-researched. The content of the problems that arise in students with special needs during their studies is analyzed. The basic principles of organizing and implementing tutoring support for higher education students with special needs; functions that are determined depending on the form of individual support for tutors (social, consulting, coordination, counseling on the use of technical means of education, orientation) are highlighted.

The authors proposed to consider this definition based on the socio-pedagogical and inclusive aspects of tutoring as a way of organizing the educational process in a higher education institution.

The authors, based on an inclusive approach, have defined the essence and features of tutoring support for higher education students with disabilities.

Considerable attention is paid to the organization of student tutoring support: its relevance, features and functionality are determined. The article also analyzes the types of tutoring.

Key words: student with special educational needs, student of higher education with a disability, inclusive approach, tutoring, tutoring support, higher education institution.